

Програма надрукована:

Гайда Л.А. Навчальна програма «Юні музеєзнавці». // Науково-методичний щоквартальний журнал «Педагогічний вісник». – 2007, №2. – С. 94-101.

Л.Гайда

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ГУРТКА
«ЮНІ МУЗЕЄЗНАВЦІ»**

Рекомендована до запровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх шкіл та закладів позашкільного виховання області (наказ управління освіти і науки Кіровоградської обласної державної адміністрації від 10.10.2006 року № 367 «Про запровадження навчальної програми»)

В Україні створено і діють більше трьох тисяч музеїв при навчальних закладах, у нашій області їх налічується 148. Якщо для навчальних дисциплін у школі розроблено основи концепцій викладання, видаються різнотипні підручники та посібники для дітей і вчителів, то питанням навчально-методичного забезпечення позакласної і позашкільної освіти приділяється недостатньо уваги. Керівники гуртків та музеїв не мають ні сучасних програм з урахуванням регіональних особливостей, ні навчальних і методичних посібників, які б надавали можливість розвивати всі складові сучасної музейної педагогіки та задіювати у достатній мірі потенціал історико-культурної спадщини рідного краю у виховному процесі. Пропонована навчальна програма гуртка «Юні музеєзнавці» може використовуватись у школах та позашкільних закладах з урахуванням особливостей та своєрідності Кіровоградщини.

Пояснювальна записка.

Сучасне музеєзнавство має широкі перспективи в Україні і, розвиваючись як окремий науковий напрям, повинно впроваджуватись в освітній простір. Музей – це інститут людської спільноти, що є засобом свідомого цілеспрямованого залучення людей до культурної спадщини минулих часів і займає особливе місце в житті людства. Об'єктами сучасного музеєзнавства є як загальносвітові, загальноукраїнські культурні святині, так і пам'ятки місцевого значення і, особливо, ті, що не достатньо вивчені та відомі. У нашій державі прийнято ряд нормативно-правових актів у галузі музейної та пам'яткоохоронної справи, відповідно яких діють музеї на громадських засадах, у тому числі, і музеї при закладах освіти.

Пізнання учнівською молоддю суті національної державності починається з розуміння нею змісту буття близького оточення. Воно стає підґрунтям бажання докласти зусиль до вирішення державних задач і проблем, працювати на користь нашої України. Однією з форм залучення дітей до суспільних проблем є діяльність гуртків «Юні музеєзнавці». Для повноцінної діяльності керівника музею при закладі освіти потрібна сучасна навчальна

програма, що включає не тільки загальні питання, а й регіональні особливості. Завдання сучасної освіти містять у собі також необхідність урахування індивідуальних здібностей, інтересів і потреб учнів, можливість для їх розвитку та самореалізації, формування у них орієнтації на певний вид професійної діяльності, реалізації особистісно орієнтованого навчання. Значну роль в загальній системі навчально-виховного процесу відіграє діяльність музеїв при навчальних закладах.

Програму складено відповідно вимог до навчальних програм та підручників (наказ Міністерства освіти і науки від 12.02.2004р. № 108 “Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс навчальних програм та підручників для загальноосвітніх навчальних закладів”) та загальнодидактичних принципів сучасної педагогічної науки. В її основу покладено діючу в Україні програму “Юні музеєзнавці” (автор Л.Пронкіна), що вміщена у збірнику “Орієнтовні навчальні програми туристсько-краєзнавчих об’єднань учнівської молоді” (Міністерство освіти України, Інститут змісту і методів навчання, Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді. – К., 1996.) При підготовці змісту програми враховано регіональний компонент та нові підходи до соціальної ролі музею, трансформації його надбань в освіту у двох аспектах: як сукупності форм, методів навчання та засобів формування громадянсько-патріотичної позиції учнівської молоді.

Мета навчальної програми: залучення учнівської молоді до процесів дослідження, вивчення та збереження історико-культурної спадщини України та рідного краю, формування у її свідомості системи поглядів, принципів та цілісного уявлення про історико-культурний потенціал українського народу.

Завдання:

- Ознайомлення учнів з особливостями формування музеїв як соціокультурного інституту суспільства на загальноосвітньому, державному та регіональному рівні.
- Вивчення основних етапів історичного розвитку музеїв в Україні та створення музейної мережі на Кіровоградщині.
- Оволодіння навичками організації та діяльності громадських музеїв.
- Засвоєння основ музейної термінології, функцій та напрямів діяльності музеїв.
- Оволодіння системою знань про рідний край, його пам’ятки історії та культури.
- Ознайомлення з різними формами і методами музейної роботи.
- Набуття загальноосвітньої культурологічної профільної підготовки, навичок самостійної історико-краєзнавчої діяльності для пам’яткоохоронної діяльності.
- Поглиблення знань учнів з навчальних дисциплін, реалізація завдань особистісно-орієнтованого навчання та розвитку здібностей дітей.
- Виховання національно свідомого громадянина, грамотної освіченої людини.

- Розвиток і продовження кращих краєзнавчих традицій краю.
- Вироблення в учнів умінь практично застосовувати здобуті знання та користуватись історичними джерелами.
- Усвідомлення учнями особистої причетності до подій сьогодення, формування активної громадянської позиції.
- Набуття навичок орієнтування у потоці інформації, що постійно збільшується.
- Розвиток творчого мислення, формування власної точки зору та критичного ставлення до інформації.

Програма розрахована на три роки навчання учнів 8-11 класів, відповідно до 3-х рівнів навчання (початковий, основний та вищий). Гуртки працюють на базі діючих музеїв або у процесі їх створення. Загальна кількість годин курсу: I рік навчання – 144 години, II і III рік – 216 годин. При її побудові використано як концентричний так і лінійний спосіб побудови: одні й ті ж розділи повторно вивчаються на різних ступенях навчання, їх зміст поступово розширюється і поглиблюється, одночасно матеріал вивчається системно і послідовно, з поступовим ускладненням, новий матеріал викладається на основі уже відомого, у тісному зв'язку з ним. Програма включає 11 розділів, де розглядаються основи теорії та практики музейної справи. Кожна тема супроводжується коротким змістом теоретичних та практичних занять. За результатом роботи гуртка у кінці кожного року навчання, як підсумок, включено проведення краєзнавчо-пошукової експедиції для конкретного відпрацювання отриманих навичок на практиці. Експедиція організовується у канікулярний час за окремим планом або за рахунок годин передбачених на проведення навчальної практики.

Вимоги до знань і вмінь учнів:

Гуртківці повинні ***знати:***

- Основні поняття і терміни, нормативні акти, класифікацію музеїв.
- Етапи історичного розвитку музеїв та формування музейної мережі на Кіровоградщині.
- Основи організації та діяльності музеїв на громадських засадах.
- Функції та напрями діяльності музеїв при закладах освіти.
- Основні вимоги до обліку та збереження музейних предметів.
- Етапи та прийоми побудови музейної експозиції.
- Вимоги до масово-просвітницької діяльності громадських музеїв.

Гуртківці повинні ***вміти:***

- Складати плани роботи музею.
- Здійснювати облік та зберігання музейних предметів.
- Організувати та проводити краєзнавчий пошук за конкретною темою.
- Виконувати наукову обробку зібраного матеріалу
- Створювати та оформляти музейну експозицію.
- Здійснювати науково-просвітницьку роботу.

- Використовувати технічні засоби в польових умовах і для музейної експозиції.

Розділи програми побудовані таким чином, щоб педагог мав можливість вибору форм і методів роботи залежно від умов діяльності навчального закладу, історичних особливостей регіону, підбору дітей, завдань та проблеми школи.

Під час занять у гуртку “Юні музеєзнавці” учні мають можливість поглибити знання з навчальних предметів, отримати практичні уміння і навички, що є важливим складником гуманістичного виховання, культурно-духовного розвитку дітей та молоді.

І рік навчання
(початковий рівень)
Навчально-тематичний план

№	Назва теми	Кількість годин		
		Всього	Теор.	Практ.
1.	Вступ. Музей – скарбниця історичної пам’яті українського народу. Основи музейної термінології.	10	6	4
2.	Історія музеїв, їх класифікація. Шкільне музейництво.	10	6	4
3.	Основи організації та створення музею.	20	10	10
4.	Пам’яткознавство. Вивчення джерельної бази з історії краю.	30	10	20
5.	Історія музейної справи на Кіровоградщині. Відомі колекції краю.	10	4	6
6.	Пошукова діяльність музею: форми і методи.	10	6	4
7.	Експозиційна робота музею.	10	4	6
8.	Просвітницька діяльність музеїв.	10	6	4
9.	Організація діяльності музейного активу.	14	6	8
10.	Участь у Всеукраїнських та місцевих краєзнавчих акціях.	20	10	10
11.	Підсумкова краєзнавчо-пошукова експедиція.	–	–	–
	Всього	144	68	76

Кількість годин на тиждень: 4 години

Зміст програми

1. Вступ. Музей – скарбниця історичної пам'яті українського народу. Основи музейної термінології

Роль музеїв у збереженні історичної спадкоємності поколінь та збереженні культурної спадщини України. Музей, його функції. Сучасне українське джерелознавство. Поняття: історичне джерело, джерельна інформація, пам'ятка історії та культури. Класифікація пам'яток. Основи музейної термінології: музеї, фонди, експозиція, музейний предмет тощо.

Практична робота. Відвідування державних музеїв. Екскурсії до пам'яток археології, архітектури краю. Термінологічні диктанти.

2. Історія музеїв, їх класифікація. Шкільне музейництво

Історія музеїв України. Державні музеї. Музеї, що працюють на громадських засадах. Профільна класифікація. Музеї-заповідники, музеї просто неба, меморіальні, музеї-садиби. Шкільне музейництво. Особливості музеїв при закладах освіти, як осередку освіти і виховання. Географічне розташування музеїв України та їх профільна специфіка. Музеї на карті Кіровоградщини.

Практична робота. Відвідування державних та шкільних музеїв, зустрічі з їх керівниками, гуртківцями, музейним активом. Виготовлення карто-схем музеїв краю з визначенням їх профілів. Ознайомлення з експозиціями музеїв різних профілів. Дидактичні ігри з визначення профілів музейних експозицій.

3. Основи організації та створення музею

Законодавство України про музейну справу. Концепція музею (визначення профілю, ідеї). Концепція музею як всебічне обґрунтування мети і завдань, засобів створення, функціонування і дальшого розвитку конкретного шкільного музею. Етапи розвитку концепції: підготовка та аналіз вихідних даних (особливості регіону – історичні, географічні, економічні, національні, культурні, а також стану розвитку шкільної музейної справи в районі; визначення місця майбутнього музею у навчально-виховному процесі, громадському житті, його мети, завдань, обґрунтування потреби в такому музеї). Теоретична розробка “ідейного задуму” музею. Опрацювання структури та засад майбутнього музею. Матеріальна база. Шляхи комплектування фондів. Акт прийому музейних предметів. Рекламна інформація про музей. Оформлення експозицій. Принципи організації та діяльності шкільних музеїв. Основні етапи і методика створення шкільного музею. Роль учнівського та педагогічного колективу, громадськості у створенні музею. Керівник музею, його права і обов'язки. Музейна рада. Формування громадського активу музею, робочих груп, визначення їх функцій. Ознайомлення членів ради із методикою музейної роботи у школі. Допомога методистів-музеєзнавців, фахівців у розробці плану створення музею. Виділення приміщення для музею, забезпечення необхідними меблями, документацією. Комплектування музейного зібрання. Організація періодичних звітних виставок нових

надходжень. Робота по створенню експозиції та підготовки музейного активу до її популяризації. Складання документів для реєстрації. Урочисте відкриття. Перспективний план подальшого використання та розвитку.

Практична робота. Складання паспорту музею. Ділова гра "Створюємо музей у школі".

4. Пам'яткознавство. Вивчення джерельної бази з історії краю

Пам'ятки історії і культури, їх значення, наукова, історична та художня цінність. Види пам'яток, джерела. Сучасні підходи до їх класифікації. Писемні, речові, зображувальні джерела з історії краю, їх охорона та використання. Пам'ятки природи. Ставлення до пам'яток як показник цивілізованості суспільства. Проблеми дослідження і збереження пам'яток в Україні. Діяльність державних та громадських пам'яткохоронних організацій. Сучасні періодичні видання, часописи. Підготовка до видання "Зводу пам'яток історії та культури". Державна служба охорони культурної спадщини. Державний реєстр культурної спадщини. Внесок видатних державних діячів та представників громадськості у справу збереження історико-культурної спадщини України.

Практична робота. Екскурсії до архіву, фондів музеїв та бібліотек, до нерухомих архітектурних та археологічних пам'яток, відвідування виставок відомих колекцій, творів художників, народних майстрів. Складання описів пам'яток. Приклади заповнення опису музейних предметів у реєстраційних картках.

5. Історія музейної справи на Кіровоградщині. Відомі колекції краю

Перші музейні зібрання. Єлисаветградське земське реальне училище. Володимир Ястребов. Музеї початку ХХ століття. Павло Рябков. Втрати музейних колекцій в часи революції, громадянської війни, культурної революції, репресій, Великої Вітчизняної війни. Музейне будівництво в області у повоєнні роки. Класифікація музеїв: загальноісторичні, військово-історичні, історико-етнографічні, меморіальні, природничі. Розвиток музеїв навчальних закладів в Україні та на Кіровоградщині. Музеї, що мають звання "Народний", "Зразковий". Меморіально-педагогічний музей В.Сухомлинського. Відомі вчителі-засновники музеїв (Л.Солгутовський, В.Каюков, Д.Фартушняк, А.Криуленко, Є.Сергієнко, І.Євсєєв та інші). Відомі колекції краю, колекція О.Ільїна.

Практична робота. Відвідування музеїв, ознайомлення з колекцією О.Ільїна, зустрічі з керівниками та музейним активом. Складання біографічних нарисів видатних краєзнавців краю, вивчення їх творчих доробків, заповнення облікових карток.

6 Пошукова діяльність музею: форми і методи

Мета і завдання пошукової роботи. Організація пошукової роботи та збору матеріалів. Методи комплектування фондів: тематичний, систематичний, комплексний. Форми комплектування: експедиція, походи, подорожі, краєзнавчі екскурсії, поточне комплектування, зустрічі та опитування

населення, листування. Форми збору матеріалів під час літньої експедиції.

Практична робота. Робота з архівними матеріалами та літературою. Проведення польових робіт під час одноденних походів. Виявлення та збирання рухомих пам'яток історії та культури, вивчення середовища їх побутування. Ведення польової документації. Запис спогадів та розповідей учасників та очевидців подій. Анкетування. Первинна обробка зібраних матеріалів.

7. Експозиційна робота музею

Основні етапи створення експозиції. Загальнотеоретичні положення щодо створення експозиції. Принципи історичності, проблемності, предметності, локальності. Використання в експозиції дидактичних принципів: науковості, системності, послідовності, наступності, вірогідності, переконливості, доступності, наочності. Функції музейної експозиції у навчально-виховному процесі, просвітницькій та культурно-освітній роботі. Етапи опрацювання змісту експозицій у процесі їх проектування: (підготовчий – вивчення матеріалів щодо теми експозиції; визначення мети і завдань, обґрунтування ідей (провідних та головних), тематичної структури і особливостей змісту; характеристика джерелознавчої бази; формування основних вимог до просторово-художнього оформлення). Складання тематико-експозиційного плану. Архітектурно-художнє проектування, вимоги та прийоми показу.

Практична робота. Знайомство із проектно-експозиційною документацією у ряді музеїв. Ділові ігри з проблем формування тематико-експозиційних планів експозицій. Робота творчих груп. Створення індивідуальних проектів тематичних виставок.

8. Просвітницька діяльність музею

Напрями, зміст та форми просвітницької діяльності музею: масові, групові, індивідуальні. Організація культурно-освітньої діяльності, методи і форми: екскурсії, виставки, вечори, тематичні ранки, зустрічі, дидактичні ігри, презентації, творчі майстерні, уроки, позакласні заходи, заняття гуртка, уроки, краєзнавчі години, лекції, лекторії, конференції, конкурси, вікторини, брейн-ринги, зустрічі із земляками, діловими людьми, вечори і свята, дні відкритих дверей, подорожі, екскурсії, походи, виставки, тижні музею, участь в передачах на радіо, публікації в пресі. Екскурсія основна форма масової роботи музею

Практична робота. Складання сценаріїв масових заходів з використанням музейної збірки. Підготовка елементів екскурсій для різних категорій дітей.

9. Організація діяльності музейного активу

Громадська та учнівська рада музею закладу освіти, їх функції. Координація діяльності робочих груп та комісій. Зв'язок ради музею з державними музеями, архівами та іншими організаціями. Фондова комісія музею, організація її роботи.

Практична робота. Ознайомлення з роботою фондової комісії одного з державних музеїв. Організація роботи ради музею та творчих (дослідницьких)

груп за методикою колективних творчих справ. Складання перспективного плану діяльності ради музею методом суспільно-корисних проєктів.

10. Участь у Всеукраїнських і місцевих краєзнавчих акціях

Всеукраїнські та обласні історико-краєзнавчі конференції, конкурси, акції. Методика підготовки та участі у них: вивчення Положення, визначення напрямку і теми дослідження, складання плану, опрацювання джерел. Етапи підготовки роботи, підбір ілюстрацій, оформлення результатів.

Практична робота. Зустрічі та консультації з фахівцями-краєзнавцями. Складання описів об'єктів та їх фотографування, позначення на картах. Моделювання та узагальнення результатів досліджень. Складання звіту.

11. Організація та проведення підсумкової експедиції

А./Підготовка. Визначення теми, мети, завдань та маршруту. Отримання завдань від державних та громадських організацій. Складання плану підготовки та графіку роботи на маршруті. Розподіл обов'язків між учасниками. Вивчення району подорожі, визначення та вивчення краєзнавчих об'єктів. Отримання консультацій у фахівців. Підготовка картографічного матеріалу. Матеріальне забезпечення експедиції. Методика організаційно-підготовчих занять. Батьківські збори. Оформлення документів експедиції.

Б./Проведення. Організація роботи груп дітей та збору ними матеріалів, проведення польових досліджень. Особливості пошуково-дослідницької роботи у польових умовах та у населеному пункті. Форми і методи досліджень: фотофіксація, аудіозаписи, опитування жителів, зустрічі з учителями та учнями шкіл, краєзнавцями, колекціонерами, самостійне обстеження краєзнавчих об'єктів, збір рухомих пам'яток, опрацювання літератури та джерел у місцевих бібліотеках, відвідування музеїв, складання та заповнення таблиць, графіків, найпростіших карто-схем, збір статистичних даних в органах місцевої влади, здійснення замальовок та ескізів. Порядок фіксування результатів досліджень на відео- та фотоносіях. Правила ведення польового щоденника.

В./Підбиття підсумків. Складання звіту, обробка зібраних матеріалів, складання описів краєзнавчих об'єктів, поповнення картотек. Аналіз стану виконання завдань. Форми узагальнення матеріалів та представлення широкому загалу. Публікації та інтерв'ю у ЗМІ. Оформлення тимчасових виставок про результати експедиції. Проведення конференцій. Підготовка творчих робіт, їх представлення загалу. Випуск стін(фото)-газет, репортажів. Написання сценарію та проведення підсумкового вечора учасників експедиції. Представлення результатів на батьківських зборах. Участь у конкурсах. Самоаналіз діяльності керівника експедиції.

II рік навчання
(основний рівень)

Навчально-тематичний план

№	Назва теми	Кількість годин
---	------------	-----------------

		Всього	Теор.	Практ.
1.	Історія музейної справи в Україні. Туристичні можливості краю.	10	4	6
2.	Сучасна нормативно-правова база музейної справи. Положення про музей при закладі освіти.	10	4	6
3.	Музейна діяльність відомих вчених-краєзнавців. Музеї при навчальних закладах краю.	20	10	10
4.	Основні етапи дослідження історії краю.	30	10	20
5.	Фонди музею. Інструкція з обліку і збереження музейних фондів.	10	4	6
6.	Дослідницька та пам'яткоохоронна діяльність музею.	10	6	4
7.	Побудова та оновлення музейних експозицій.	10	4	6
8.	Екскурсія – основна форма роботи музею.	10	4	6
9.	Планування роботи музею.	10	4	6
10.	Музей та сучасні інформаційні технології.	20	8	12
11.	Підсумкова краєзнавчо-пошукова експедиція.	–	–	–
	Всього	216	86	130

Кількість годин на тиждень: 6 годин

1. Історія музейної справи в Україні. Туристичні можливості краю

Перші спроби колекціонування унікальних та рідкісних речей на території України. Виникнення і розвиток музеїв у XIX столітті. Перші згадки про використання пам'яток з освітньою метою. Роль навчальних музеїв при університетах, гімназіях, реальних училищах, школах. Музеї громадських організацій; губернських та повітових земств. Зв'язок музеїв з національно-культурним та краєзнавчим рухом. Роль видатних вчених, культурних та громадських діячів у збереженні історико-культурної спадщини (М.Біляшівський, Д.Антонович, І.Франко, М.Грушевський, Д.Яворницький, Д.Сумцов). Піднесення музейної справи в роки УНР. Заснування музеїв національного значення у 20-х роках. Кабінет етнографії та антропології імені Федора Вовка. Реорганізація музейних закладів в 30-і роки XX ст. Репресоване краєзнавство. Зародження і розвиток шкільних музеїв в системі єдиної трудової школи. Формування музейної мережі України у повоєнний час. Умови присвоєння музею звання "Народний". Формування профільної мережі музеїв: музеї В.І.Леніна, бойової та трудової слави, етнографічні музеї. Розвиток музейної справи в незалежній Україні. Рекреаційно-туристичні можливості та районування краю. Пам'ятки історії та культури краю. Пам'ятки природи. Маршрути екскурсій. Музеї Кіровоградщини. Мережа шкільних музеїв.

Практична робота. Ознайомлення з літературою, документами. Бесіди з працівниками музеїв, колекціонерами, представниками державних та громадських організацій. Опрацювання матеріалів періодичних видань, проспектів туристичних маршрутів.

2. Сучасна нормативно-правова база музейної справи. Положення про музей при закладі освіти

Закони України. "Про музеї та музейну справу" та «Про охорону культурної спадщини». Положення про музей при закладі освіти. Функції шкільного музею, його роль і місце у діяльності навчального закладу.

Практична робота. Вивчення фрагментів документів про музейну діяльність. Проблемні завдання на порівняння особливостей діяльності державних та громадських музеїв. Ділові дидактичні ігри.

3. Музейна діяльність відомих учених-краєзнавців. Музеї при навчальних закладах

Внесок у розвиток історичної регіоналістики видатних українських вчених: М.Грушевського, І.Франка, Д.Багалія, Н.Полонської-Василенко, М.Біляшівського, П.Тронька, О.Реєнта, П.Толочка, Я.Верменич, Р.Маньковської та інших. Історія краєзнавчих досліджень у нашому краї. Створення відомих музеїв у Кіровограді, Олександрії, Світловодську, селищах та селах. Краєзнавці Кіровоградщини – лауреати обласної краєзнавчої премії Володимира Ястребова. Меморіальні музеї: В.Сухомлинського, А.Макаренка, О.Осмьоркіна, Л.Мацієвича, Хутір Надія. Музеї у навчальних закладах області: статистика, географія та профільність. Історія створення та діяльності відомих музеїв при закладах освіти за книгою "Вчителі-краєзнавці засновники музеїв Кіровоградщини".

Практична робота. Перегляд відеофільмів про життя та діяльність видатних учених краєзнавців. Зустрічі з місцевими краєзнавцями, працівниками музеїв. Підготовка рефератів, елементів екскурсій, виступів. Відвідування музеїв.

4. Основні етапи дослідження історії краю

Сучасна хронологія подій з історії краю. Дописемний період, археологічні пам'ятки краю, занесені до Державного реєстру культурної спадщини. Проблеми історії заселення та масового залюднення краю, формування адміністративного устрою. Територія краю у складі різних адміністративних одиниць Російської імперії, УРСР. Створення у 1939 році Кіровоградської області. Сучасний розвиток області та перспективи. Книга «Кіровоградщина: історія та сучасність центру України» (Б.Кузик, В.Білошапка). Вивчення історії села, селища, міста.

Практична робота. Збір та первинна обробка матеріалів відповідно історичних періодів розвитку краю, їх класифікація та опис. Складання картотек. Оформлення експозицій.

5. Фонди музею. Інструкція з обліку і збереження музейних фондів

Склад фондів основний та допоміжний. Правила обліку складання актів прийому, реєстрація в книзі обліку, облікові позначки, облік матеріалів у польових умовах, допоміжні форми обліку. Зберігання предметів основного фонду у запасниках та експозиції. Зразки каталогів. Облік фондів музею на громадських засадах. Реєстрація та опис музейних надходжень.

Практична робота. Робота з документами. Ділова гра. Заповнення актів прийому-видачі. Зразки опису предметів, облікових карток, каталогізація. Тренінг по збереженню музейних предметів з посиланням на Інструкцію.

6. Дослідницька та пам'яткоохоронна діяльність музею

Краєзнавчий пошук. Зв'язок профілю і теми. Етапи організації пошукової роботи: визначення напряму, теми дослідження, підбір джерел та об'єктів, розробка плану, програми, складання запитальників. Методика краєзнавчих досліджень. Підготовка та проведення експедиції. Розробка програми пошукової роботи, збирання матеріалів та маршруту. Матеріальне забезпечення. Підготовка польової документації, щоденника, спеціального спорядження для збереження пам'яток в умовах експедиції.

Практична робота. Тренінг. Організація пошуку за конкретною темою. Дослідження елементів теми під час походів та експедицій. Робота з архівними матеріалами та літературою. Проведення польових робіт під час дво- триденних походів та експедицій. Збирання пам'яток для музею, вивчення середовища їх побутування. Польовий щоденник. Облік, опис, і шифрування музейних предметів. Робота із запитальниками.

7. Побудова та оновлення музейних експозицій

Обрання теми музейної експозиції. Розробка плану. Організація збору матеріалів до експозиції. Методи побудови експозицій. Постійні та змінні експозиції. Виставки з фондів музею. Причини втрати актуальності та шляхи оновлення експозицій.

Практична робота. Приклади оформлення експозицій з окремих тем. Підбір матеріалів та ілюстративного матеріалу.

8. Екскурсія – основна форма роботи музею

Підготовка і проведення шкільної музейної екскурсії. Поняття музейної екскурсії, її основні ознаки. Класифікація екскурсій. Підготовка екскурсовода та учнів. Складання плану і опрацювання змісту. Етапи індивідуальної роботи учня під керівництвом педагога над змістом екскурсії: визначення і формулювання теми, мети, основних питань змісту; вивчення теми за літературними джерелами та експозиції музею; виявлення експозиційних комплексів та окремих музейних предметів-об'єктів показу, їх вивчення; розробка плану екскурсії, робота над тезами змісту; пошук логічних зв'язків між частинами, визначення екскурсійного маршруту і часу, що відводиться на її

окремі структурні елементи; знайомство із правилами проведення екскурсії і набуття практичних навичок; прослуховування екскурсії педагогом та членами музейної ради. Подальше удосконалення музейної екскурсії.

Практична робота. Підготовка нових екскурсій по експозиціях музею, опрацювання окремих елементів.

9. Планування роботи музею

Завдання планування роботи музею при закладі освіти. Форми планування (перспективне і поточне). Відображення в планах: основних напрямків і тематики пошукової роботи, участі в експедиціях; основних об'єктів і джерел комплектування; проведення культурно-просвітницьких заходів, екскурсій, співпраця з державними та громадськими організаціями.

Практична робота. Ознайомлення з формами і методикою планування роботи одного з державних або громадських музеїв. Складання проекту плану роботи свого музею.

10. Музей та сучасні інформаційні технології

Інформатизація фондів, сучасні підходи до класифікації музейних предметів. Світові музейні зібрання в системі Інтернет. Банк даних про музеї України. Навчальні програми. Представлення матеріалів в Інтернет. Музейні ігрові програми.

Практична робота. Робота з краєзнавчим матеріалом на електронних носіях. Відвідування інтернет сторінок та сайтів українського музеєзнавства.

11. Організація та проведення підсумкової експедиції

А./Підготовка. Визначення теми, мети, завдань та маршруту. Отримання завдань від державних та громадських організацій. Складання плану підготовки та графіку роботи на маршруті. Розподіл обов'язків між учасниками. Вивчення району подорожі, визначення та вивчення краєзнавчих об'єктів. Отримання консультацій у фахівців. Підготовка картографічного матеріалу. Матеріальне забезпечення експедиції. Методика організаційно-підготовчих занять. Батьківські збори. Оформлення документів експедиції.

Б./Проведення. Організація роботи груп дітей та збору ними матеріалів, проведення польових досліджень. Особливості пошуково-дослідницької роботи у польових умовах та у населеному пункті. Форми і методи досліджень: фотофіксація, аудіозаписи, опитування жителів, зустрічі з учителями та учнями шкіл, краєзнавцями, колекціонерами, самостійне обстеження краєзнавчих об'єктів, збір рухомих пам'яток, опрацювання літератури та джерел у місцевих бібліотеках, відвідування музеїв, складання та заповнення таблиць, графіків, найпростіших картосхем, збір статистичних даних в органах місцевої влади, здійснення замальовок та ескізів. Порядок фіксування результатів досліджень на відео- та фотоносіях. Правила ведення польового щоденника.

В./Підбиття підсумків. Складання звіту, обробка зібраних матеріалів, складання описів краєзнавчих об'єктів, поповнення картотек. Аналіз стану

виконання завдань. Форми узагальнення матеріалів та представлення широкому загалу. Публікації та інтерв'ю у ЗМІ. Оформлення тимчасових виставок про результати експедиції. Проведення конференцій. Підготовка творчих робіт, їх представлення загалу. Випуск стін(фото)-газет, репортажів. Написання сценарію та проведення підсумкового вечора учасників експедиції. Представлення результатів на батьківських зборах. Участь у конкурсах. Самоаналіз діяльності керівника експедиції.

III рік навчання
(вищий рівень)
Навчально-тематичний план

№	Назва теми	Кількість годин		
		Всього	Теор.	Практ.
1.	Українське музеєзнавство. Краєзнавство і туризм в Україні.	30	20	10
2.	Особливості діяльності профільних музеїв.	22	10	12
3.	Шкільний музей в системі роботи навчального закладу та громадській діяльності населеного пункту.	20	8	12
4.	Українська регіоналістика. Діяльність сучасних учених-краєзнавців.	20	8	12
5.	Історія музеїв світу.	20	14	6
6.	Музейна збірка – основа музею. Шляхи і форми комплектування музейної збірки. Виставкова діяльність музею.	20	10	10
7.	Сучасні технології підготовки екскурсії.	30	12	18
8.	Основи менеджменту та маркетингу у музейній справі.	20	10	10
9.	Перспективний план діяльності музею, участь у Всеукраїнських та регіональних культурологічних програмах.	14	4	10
10.	Зв'язки музею з державними та громадськими організаціями. Презентація діяльності.	20	6	14
11.	Підсумкова краєзнавчо-пошукова експедиція.	–	–	–
	Всього	216	94	122

Кількість годин на тиждень: 6 годин

1. Українське музеєзнавство. Краєзнавство і туризм в Україні

Розвиток українського музеєзнавства як науки. Наукові центри України, що займаються вивченням історико-культурної спадщини. Відомі музеї України. Громадські пам'яткоохоронні організації. Туризм один з пріоритетних напрямків розвитку національної культури та економіки. Закон України «Про туризм». Державні та регіональні програми розвитку туризму. Особливості туристичних регіонів України, туристичні потоки. Організація внутрішнього та дитячого туризму в Україні.

Практична робота. Зустрічі з науковцями, музеєзнавцями, представниками місцевих організацій та установ, що займаються справами охорони історико-культурної спадщини регіону. Опрацювання рекламних проспектів туристичних агенцій, ознайомлення з популярними туристичними маршрутами України та Кіровоградщини. Подорожі по музеях України.

2. Особливості діяльності профільних музеїв

Типи і профілі музеїв: історичні, краєзнавчі, художнього профілю, меморіальні, природничі, галузеві (технічні, сільськогосподарські, медичні, педагогічні тощо). Музейно-архітектурні комплекси, музеї під відкритим небом.

Практична робота. Ознайомлення із специфікою фондів, експозицій та форм діяльності профільних музеїв краю (обласний художній, художньо-меморіальний музей О.Осмьоркіна, літературний музей І.Карпенка-Карого, педагогічно-меморіальний музей В.Сухомлинського, музей спортивної слави тощо). Екскурсії та зустрічі з працівниками музеїв. Виконання індивідуальних завдань. Збір матеріалів для шкільного музею.

3. Шкільний музей в системі роботи навчального закладу та громадської діяльності населеного пункту

Урок у музеї. Використання музейних матеріалів для позакласної роботи. Краєзнавчі читання. Викладання факультативів та спецкурсів. Співпраця музею та бібліотеки, підготовка спільних заходів. Діяльність краєзнавчих та музеєзнавчих гуртків. Масові заходи школи. Участь активу музею у збереженні пам'ятників та пам'яток історії та культури краю. Видавнича діяльність музею. Музей як культурно-просвітницький центр села, містечка, мікрорайону.

Практична робота. Підготовка матеріалів музею до участі у загальношкільних святах, масових заходах. Виконання індивідуальних завдань для розробки нових екскурсій для школярів різного віку, батьків та гостей.

4. Українська регіоналістика. Діяльність сучасних учених-краєзнавців

Сучасні поняття історичної регіоналістики. Формування поняття “регіон” у науці. Наукові школи: “земельний напрям” в історичній школі В.Антоновича, “обласництво” Д.Багалія, діяльність Д.Яворницького, “районознавство” М.Грушевського, одеська школа М.Слабченка. Розвиток та здобутки українського краєзнавства у радянські часи. Діяльність Товариства охорони пам'яток історії та культури та Всеукраїнської спілки краєзнавців. П.Тронько – патріарх українського краєзнавства. Сучасні дослідження Я.Верменич у галузі

історичної регіоналістики. Внесок краєзнавців Кіровоградщини у справу дослідження, вивчення та збереження історико-культурної спадщини регіону. Лауреати обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова.

Практична робота. Підготовка повідомлень, рефератів про життя та діяльність видатних вчених та краєзнавців України. Зустрічі з місцевими краєзнавцями, лауреатами обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова. Збір матеріалів для шкільного музею, їх опис та систематизація.

5. Історія музеїв світу

Всесвітньо відомі музеї: Афінівський акрополь, Лондонський Тауер, Ватиканські музеї, Лувр, Дрезденська галерея, Ермітаж, Британський національний музей, Метрополітен - музей, Музей Прадо у Мадриді, Єгипетський музей в Каїрі, Національний центр мистецтв імені Жоржа Помпідю, музей мадам Тюссо та її воскові фігури, Пекінський імператорський музей, Римська національна галерея та інші. Роль музею у збереженні традиційної культури країни. Дитячі музеї світу.

Практична робота. Перегляд відеофільмів та програм на компакт-дисках. Складання заочних подорожей та реферативний опис музейних колекцій відомих музеїв.

6. Музейна збірка – основа музею. Шляхи і форми комплектування музейної збірки. Виставкова діяльність музею

Джерелознавчі і дидактичні особливості музейної збірки. Поняття та характеристика музейного фонду. Предмет музейного значення, його цінність. Музейний предмет як засіб навчання, його загальні властивості. Музейний предмет: оригінал, справжня пам'ятка, раритет, реліквія. Музейні колекції, їх види. Види виставок: комплексні, тематичні, ювілейні тощо. Організація та проведення виставок.

Практична робота. Робота з колекціями. Систематизація та опис музейних предметів. Підготовка тематичних планів виставок. Виконання індивідуальних творчих завдань.

7. Сучасні технології підготовки екскурсії

З історії екскурсійної справи. Основи екскурсознавства. Ознаки та функції екскурсії. Класифікація екскурсій. Методика підготовки та проведення екскурсії.

Практична робота. Вибір теми екскурсії, підбір об'єктів, їх опис. Складання маршруту, плану екскурсії. Підготовка та опрацювання тексту екскурсії. Апробація тематичних та оглядових екскурсій з різними категоріями дітей та дорослих.

8. Основи менеджменту та маркетингу у музейній справі

Поняття менеджменту та маркетингу у музейній справі. Проблеми конкуренції на ринку дозвілля та туризму. Додаткові можливості музею для

освіти молоді. Складання перспективного плану діяльності музею. Розширення можливостей для його фінансування. Використання методу проектної діяльності. Зв'язки з громадськістю. Організація реклами. Організація клубної роботи при музеї.

Практична робота. Розробка перспективного плану музею методом проектної діяльності. Підготовка матеріалів музею для прес-релізів, буклетів, статей та повідомлень з метою співпраці із засобами масової інформації. Розробка проектів сувенірної продукції музею, символіки та матеріалів для презентації діяльності. Складання презентаційних карток для представлення музею в мережі Інтернет.

9. Перспективний план діяльності музею, участь у Всеукраїнських та регіональних культурологічних програмах

Врахування змісту та напрямків Всеукраїнських та регіональних програм по дослідженню та збереженню культурної спадщини. Перспективи розвитку навчального закладу. Програма дослідження та вивчення регіону. Підготовка до перевидання проекту «Історія міст і сіл України».

Практична робота. Підготовка дослідницьких та творчих робіт з метою участі у Всеукраїнських та місцевих краєзнавчих конкурсах, акціях, культурних програмах.

10. Зв'язки музею з державними та громадськими організаціями. Презентація діяльності

Вивчення та визначення кола партнерів та друзів музею. Форми і правила звернень до державних та громадських організацій. Планування співпраці. Участь у регіональних проектах, програмах, акціях. Очно-заочні форми презентації діяльності музею. Написання сценаріїв. Опрацювання фрагментів презентації. Творчі звіти. Співпраця із засобами масової інформації.

Практична робота. Представлення матеріалів про музей до постійних рубрик, циклів передач засобів масової інформації. Творчий звіт музею.

11. Організація та проведення підсумкової експедиції

А./Підготовка. Визначення теми, мети, завдань та маршруту. Отримання завдань від державних та громадських організацій. Складання плану підготовки та графіку роботи на маршруті. Розподіл обов'язків між учасниками. Вивчення району подорожі, визначення та вивчення краєзнавчих об'єктів. Отримання консультацій у фахівців. Підготовка картографічного матеріалу. Матеріальне забезпечення експедиції. Методика організаційно-підготовчих занять. Батьківські збори. Оформлення документів експедиції.

Б./Проведення. Організація роботи груп дітей та збору ними матеріалів, проведення польових досліджень. Особливості пошуково-дослідницької роботи у польових умовах та у населеному пункті. Форми і методи досліджень: фотофіксація, аудіозаписи, опитування жителів, зустрічі з учителями та учнями шкіл, краєзнавцями, колекціонерами, самостійне обстеження краєзнавчих об'єктів, збір рухомих пам'яток, опрацювання літератури та джерел у місцевих

бібліотеках, відвідування музеїв, складання та заповнення таблиць, графіків, найпростіших карто-схем, збір статистичних даних в органах місцевої влади, здійснення замальовок та ескізів. Порядок фіксування результатів досліджень на відео- та фотоносіях. Правила ведення польового щоденника.

В./Підбиття підсумків. Складання звіту, обробка зібраних матеріалів, складання описів краєзнавчих об'єктів, поповнення картотек. Аналіз стану виконання завдань. Форми узагальнення матеріалів та представлення широкому загалу. Публікації та інтерв'ю у ЗМІ. Оформлення тимчасових виставок про результати експедиції. Проведення конференцій. Підготовка творчих робіт, їх представлення загалу. Випуск стін(фото-)газет, репортажів. Написання сценарію та проведення підсумкового вечора учасників експедиції. Представлення результатів на батьківських зборах. Участь у конкурсах. Самоаналіз діяльності керівника експедиції.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко О., Бабенко О. Короткий словник музейних термінів. – Кіровоград, 2001.
2. Бейдик О. Туристично-рекреаційні ресурси України. – К., 2001.
3. Ващенко Г. Загальні методи навчання. – К., 1997.
4. Верменич Я. Теоретико-методологічні проблеми історичної регіоналістики в Україні. – К., 2003.
5. Внутрішній туризм в Україні: окремі аспекти. – К., 2002.
6. Гайда Л. Вчителі-краєзнавці, засновники музеїв Кіровоградщини. – Кіровоград, 2004.
7. Гайда Л. Музеєзнавство в закладах освіти. – Кіровоград, 2006.
8. Ганнусенко Н. Етнохудожнє виховання школярів у позаурочний час. – К., 2004.
9. Ганнусенко Н., Омельченко Ю. Зміст і форми роботи краєзнавчих музеїв навчальних закладів у сучасних умовах. – К., 1992.
10. Ганнусенко Н., Омельченко Ю. Учбовий план і програма курсу "Методика музейної роботи у школі". – К., 1990.
11. Горбик В., Денисенко Г. Проблеми дослідження і збереження пам'яток історії та культури в Україні // Український історичний журнал. – 2003. – № 3; 2004. – № 2.
12. Державний педагогічно-меморіальний музей В.О.Сухомлинського. Путівник. – Кіровоград, 2003.
13. До 110-річчя музейної справи в області. – Кіровоград, 1993.
14. Екскурсівного шкільного музею (методичні поради). – Полтава, 1984.
15. Елькін Г., Огрізко З. Шкільні музеї. – М., 1972.
16. Єфімова В., Пономарьова Н. Методичні рекомендації щодо проведення навчальної практики. – Харків, 2004.
17. Живодьор В. Сбруева А. З історії національного шкільництва. – К., 1998.
18. Закон України "Про музеї та музейну справу" – К., (1995).

19. Інструкція з обліку та збереження музейних фондів у музеях, що працюють на громадських засадах. – М., 1988.
20. Іоніна Н. 100 великих музеїв світу. – М., 2002.
21. Історико-культурна спадщина України: проблеми дослідження та збереження. – К., 1998.
22. Історичне джерелознавство. Навчальний посібник. (ред. Я. Калакури). – К., 2002.
23. Козир І. А., Шевченко С. І. Історія рідного краю. – Кіровоград, 2001.
24. Костриця М., Обозний В. Шкільна краєзнавчо-туристська робота. – К., 1995.
25. Кузик Б., Білошапка В. Кіровоградщина: історія та сучасність центру України. – Дніпропетровськ, 2005.
26. Кушнарєнко Н. Н. Документознавство. – К., 2000.
27. Левикін К., Хербст В. Музеєзнавство. – М., 1988.
28. Левикін К., Хербст В. Музеєзнавство. Музеї історичного профілю. – М., 1998.
29. Майданець І. Комплексні краєзнавчі дослідження в умовах сільської школи // Краєзнавство. Географія. Туризм. – № 34 – 2002.
30. Маньковська Р. В. Музейництво в Україні: питання теорії і практики. (1917-1941). – К., 1997.
31. Маньковська Р. Краєзнавчі музеї в дослідженні регіональної історії України. / Історія України. Маловідомі імена, події, факти. (Збірник статей). Випуск 17. – Київ – Донецьк, 2001.
32. Мезенцева Г. Музеєзнавство. – К., 1980.
33. Методика проведення спеціалізованих екскурсій. – К., 1991.
34. Музеї України. – К., 1999.
35. Омельченко Ю. Розвиток учбових музеїв. – К., 1988.
36. Омельченко Ю. Шкільні музеї. – К., 1981.
37. Орієнтовні навчальні програми туристсько-краєзнавчих об'єднань учнівської молоді. – К., 1996.
38. Пархомчук В. Розвиток музейної справи на Кіровоградщині. – Кіровоградський обласний краєзнавчий музей, 2003.
39. Піскова Е., Федорова Л. Музейна справа в Україні: історія, традиції, проблеми сучасного розвитку. / Історія України. Маловідомі імена, події, факти. (Збірник статей). Випуск 17. – Київ – Донецьк, 2001.
40. Примак А. Володимир Ястребов – дослідник Півдня України. / Історія України. Маловідомі імена, події, факти. (Збірник статей). Випуск 6. – К., 1999.
41. Програми для туристсько-краєзнавчих гуртків позашкільних закладів. – К., 1996.
42. Сайненський А. Музей виховує юних. – М., 1988.
43. Создаем музей (учебная деловая игра). – М., 1991.
44. Столетов В., Кашин М. Шкільні музеї. – М., 1977
45. Ступарик Б. Національна школа: витоки і становлення. – К., 1998.

46. Типове положення про музей, який працює на громадських засадах. – К., 1990.
47. Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі. – Івано-Франківськ, 2002.
48. Туризм і краєзнавство. Інформаційно-методичний вісник №9. Спецвипуск “Шкільне краєзнавство”. – К., 1998.
49. Шкот Л. З історії розвитку народної освіти на Кіровоградщині за 40 років Радянської влади. – Кіровоград, 1958.
50. Юрєнева Т. Музєєзнавство. – М., 2004.
51. Янчуков С. З іменем Володимира Ястребова. – Кіровоград.